

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

III. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

“KASTAMONU'DA İLMÎ HAYAT VE KASTAMONU ÂLİMLERİ”

EDİTÖR

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Burhan BALTACI

Yrd. Doc. Dr. Aydoğan AYDOĞDU

Arş. Gör. Beyza Aybike DEVECİ

Arş. Gör. Nuran SARICI

06-08 Mayıs 2016

KASTAMONU

OSMANLIDA ULEMA-SUFİLER MÜCADELESİNE BİR DERKENAR: ŞABAN-I VELİ’NİN HALİFELERİNDEN MAHMUD EFENDİ VE TÂCIYYE ADLI RİSALESİ**

Mehmet KALAYCI*

ÖZET

Halvetiyye tarikatının Şabaniyye kolunun kurucusu olan Şeyh Şaban-ı Veli, Halvetiyye'nin İstanbul dışında yayılmasında en önemli isimlerden biridir. Yetiştirdiği ve icazet verdiği çok sayıda öğrencisini irşad amacıyla farklı bölgelere göndermiş, kısa süre içerisinde Anadolu dışına kadar uzanan geniş bir etki alanına ulaşmıştır. Kastamonu'nun Araç ilçesinden olan Mahmud Efendi onun halifelerinden biridir. Medrese tahsili için İstanbul'a giden Mahmud Efendi, ilahi bir işaretle tasavvufa meyleder ve Sümbül Sinan'ın müridi olur. Daha sonra kendi beldesine geçer. Gördüğü bir rüyanın Şeyh Şaban Veli'de tecessüm ettiğinin farkına varınca da ona intisab eder ve yanında riyazetini tamamlar. Mahmud Efendi'nin, *Risaletü't-Taciyye* isimli kısa bir risalesi bulunmaktadır. Risale, sufilerin giydikleri başlığı veya başlıkları eleştiri konusu yapan ve bunu bidat olarak değerlendiren kesimlere karşı bir reddiye olarak kaleme alınmıştır. İlgili dönemdeki ulema ile sufiler arasında cereyan eden gerilimlere farklı bir açıdan ışık tutması bakımından da ayrıca önemlidir. Bu tebliğde, Mahmud Efendi'nin kaynaklara yansıdığı kadarıyla hayatı ve söz konusu risalesi ele alınmış ve risalenin muhteviyatı ait olduğu bağlam ile ilişkilendirilerek tahlil konusu kılınmıştır. İki farklı nüshası kullanılmak suretiyle söz konusu risalenin Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış metnin transliterasyonu gerçekleştirilmiş, ayrıca da Ömer Fuadi Efendi'nin Şeyh Mahmud Efendi'nin hayatına dair verdiği bilgiler translitere edilerek ek olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mahmud Efendi, Şaban Veli, Sufiler, Halvetilik, Taciyye Risalesi, Ulema, Osmanlı

ABSTRACT

A Marginal Note on the Struggle Between Ulama and Sufis in the Ottomans: Mahmûd Efendî One of the Lieutenants of Shaykh Şa‘bân-ı Valî and His Risâla al-Tâjiyya

Shaykh Şaban-ı Veli, the founder of Şabaniyye branch of Khalwatiyye order is one of the most important figure taking part in the spread of Khalwatiyye outside Istanbul. He sent a great number of his pupils he raised and gave ijaza to the different regions for the purpose of irşad (showing the true way) and soon had a far-reaching influence outside of Anatolia. Mahmud Efendi of Araç district of Kastamonu is one of his lieutenants (*khalîfa*). Heading for Istanbul for madrasa education, he inclined, through a divine sign, to sufism and became a disciple of Sümbül Sinan. Afterwards he returned to his native land. Upon realizing that one of his dreams embodied in Shaykh Şaban Veli became his disciple and completed his asceticism (riyazat) beside him. Mahmud Efendi composed a short but important risala. Risala was written as a refutation against those who criticized hats worn by Sufis and regarding it as a heresy (bid'at). Risala is also important in terms of shedding light in a different respect on the tension between the then scholars (ulama) and sufis. In this presentation, the life of Mahmud Efendi, as far as reflected in the sources, and his risala are dealt with, and the contents of risala is analyzed by correlating it with its context. By using two different copies, the text of risala in question which was composed in Ottoman Turkish has been transliterated. In addition, information given by Ömer Fuadi Efendi on the life of Shaykh Mahmud Efendi has been transliterated as the appendix.

Key Words: Mahmud Efendi, Shaykh Şaban Ali, Sufis, Khalwatiyya, Crown of Sufis

⁶¹⁵ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş: Halvetîlik ve Şa'banîlik

Halvetîlik, XIV. yüzyıldan itibaren Pîr İlyâs Amâsî'nin Amasya ve Tokat bölgelerindeki faaliyetleriyle Anadolu'da kendini göstermeye başlar. Ancak tarikatın bölgede ciddi olarak taban bulmasında tarikatın ikinci kurucusu sayılan Bakülü Yahyâ eş-Şîrvânî'nin (ö.862/1457) Anadolu'ya gönderdiği halifelerinin etkisi büyüktür.^{576F⁶¹⁶} Bu süreçte tarikat, Pîr Muhammed Erzincânî (ö.879/1474), Dede Ömer Rûşenî (ö.892/1486), Molla Ali Halvetî, Habîb Karamânî (ö.902/1497), Cemâl Çelebî Halife (ö.899/1493) gibi halifeler vasıtasıyla bölgede ağırlığını hissettirmeye başlar. Şîrvânî'nin on altı halifesinden on dördünün Anadolu asıllı olması ve riyazetlerini tamamlamalarının ardından kendi vatanlarına dönerek irşad faaliyetlerinde bulunmaları tarikatın bu bölgede hızla gelişme kaydetmesine vesile olur.^{577F⁶¹⁷} Cemâliyye, Ahmediyye, Rûşeniyye ve Şemsiyye şeklinde kollara ayrılarak XVI. yüzyılda, başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde yaygınlık kazanır.

Tarikatın sonraki önemli temsilcilerinden olan ve Cemâliyye kolunun kurucusu kabul edilen Çelebî Halife'nin, Amasya'daki şehzadeligi sırasında II. Bayezid'le olan yakınlığı ve Bayezid'in ona intisabı Halvetîliğin Osmanlı topraklarındaki seyrine doğrudan etkide bulunur. Bayezid tahta geçtikten sonra kendisine bir mektup yazar ve onu İstanbul'a davet eder. Şeyh de bu davet üzerine yüz müridiyle birlikte İstanbul'a gelir. Bayezid'in veziri Koca Mustafa Paşa tarafından 1486 yılında Çelebî Efendî ve müridleri için büyük bir imaret yaptırılır. Bu imarethane İstanbul'daki ilk Halvetiyye tekkesi olma vasfına sahiptir.^{578F⁶¹⁸} Cemâliyye, iki ana kola ayrılır: Bunlardan ilki Cemâl Çelebî Halvetî'nin öğrencisi Sünbül Sinân'a (ö.936/1529) nispet edilen ve ağırlıklı olarak İstanbul ve çevresinde faaliyet gösteren Sünbülüyye, diğeri ise Cemâl Çelebî'yi doğrudan görmemekle birlikte onun bir başka halifesi olan Hayreddîn Tokâdî'ye intisap eden, on iki yıllık seyr-i sülûkunun ardından da memleketi Kastamonu'ya dönerek irşad faaliyetlerini burada sürdüren Şa'bân-ı Velî'ye (ö.976/1569) nispet edilen Şa'bâniyye'dir.

Hayatının ilk döneminde medrese geleneği içerisinde faaliyet gösteren Sünbül Sinân, dönemin tanınmış alimlerinden olan ve şeyhülislamlık yapan Efdalzâde Hamîdüddîn'in (ö.908/1503) öğrencisi olur. Bu dönemdeki diğer ulema gibi tasavvufa karşı bir tutum benimser. Sonrasında bir arkadaşı vesilesiyle tanıştığı Cemâl Çelebî'ye intisap eder; onun vefatı üzerine de şeyhlik makamına geçer. Ancak Sünbül Sinân, müderris kimliğinden tümüyle vaz geçmez; bunu benimsediği yeni çizgi ile harmanlar. Hem Koca Mustafa Paşa Dergah'ında irşad faaliyetlerini yerine getirir hem de Cuma günleri Ayasofya ve Fatih camilerinde kürsüden vaaz verir. Cuma namazı sonrasında bu camilerde geniş katılımlı zikir ve deveran gerçekleştirir.^{579F⁶¹⁹} Bu uygulamalar, tarikatların ritüellerine zaten mesafeli olan ulemanın daha da sert eleştirilerde bulunmasını beraberinde getirir.^{580F⁶²⁰} Sünbül Sinân, daha önceki ulema kimliğinin de verdiği özgüvenle, özellikle de cehri zikir, raks ve deveran konusundaki eleştirilere yazdığı *er-Risaletü't-Tahkikiyye* adlı risale^{581F⁶²¹} ile cevap verir. Onun, Zenbilli Ali Efendi (ö.932/1526) gibi dönemin önemli bazı isimleri tarafından da tasdik edilen bu risalesi, bir yüzyıl sonra yaşanan

** Bu yazının ortaya çıkmasına vesile olan Şahin Kızılabdullah'a, Mahmud Efendi'nin *Tâciyye* risalesi ile Ömer Fuadi tarafından yazılan menkıbesinin transliterasyonunu gözden geçirme inceliğinde bulunan İsmail Alper Kumsar ve İbrahim Karataş'a, risalede geçen hadislerin tahricinde yardımını esirgemeyen Muhammet Emin Eren'e ve İngilizce özete katkıda bulunan Muzaffer Tan'a bu vesileyle teşekkür ederim.

⁶¹⁶ Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf: Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema*, İstanbul 2000, s. 27-28.

⁶¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Rıhtım, *Seyid Yahyâ Bakuvi ve Xalvetîlik*, Bakı 2005, s. 50-65, s. 162-174.

⁶¹⁸ Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1999), c. 39, s. 545-546.

⁶¹⁹ Hür Mahmut Yücer, "Sünbül Sinan", *DİA*, c. 38, s. 135-136.

⁶²⁰ Cehri zikir, sema, raks, deverân, mevlid esnasında ayağa kalkma, sufilerin kendilerine özgü kıyafet ve başlık giymeleri gibi uygulamalar bu eleştirilerin zeminini oluşturur. Sufilerin, ama özellikle de Halvetilerin ritüellerine yönelik eleştirilerin en belirgin ismi İbrahim b. Muhammed el-Halebî'dir. Onun Sünbül Sinan'ın dikkate alıp cevap vermek durumunda kaldığı eleştirileri için bkz. İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî, *er-Rahs ve'l-Vaks li-Müstehallî'r-Raks: Hükmü'l-Hadra Fî'l-İslâm*, tsh. H.S. Suveydan, Dimaşk 2002; Raks ve deveran merkezli tartışmaların yatay ve dikey sınırlarına dair bilgi için bkz. Ferhat Koca, "Osmanlı Fakihlerinin Semâ, Raks ve Devrân Hakkındaki Tartışmaları", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (2004), c. 5: 13, s. 25-74.

⁶²¹ Sünbül Sinan Sinanüddîn Yusuf b. Yakub el-Halveti, *er-Risaletü't-Tahkikiyye*, Süleymaniye-Esad Efendi, no. 1434/1, v. 1-20.

Kadızedeliler-Halvetiler mücadelesinin de Halvetiler cephesinden en önemli argümanı olur. Zikir ve deveran eleştirileri ağırlıklı olarak bu risaleden hareketle yanıtlanmaya çalışılır; Kadızedelilere yönelik eleştiriler de yine bu risaleden hareketle içeriklendirilir. Sümbül Sinan'ın etkisi yalnızca yazdıklarıyla sınırlı değildir; yanı sıra onun vaazı etkili bir irşad vasıtası olarak kullanma yöntemi sonraki Halvetiler tarafından da sürdürülür. Kendisinden sonra Sümbüliyye'nin şeyhlik makamına oturan Merkez Efendi'de (ö.959/1552) bu durum iyice belirginleşir.^{582F⁶²²} Merkez Efendi'nin yetiştirdiği beş yüze yakın halife ile Sümbüliyye ağırlıklı olarak İstanbul olmak üzere Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde ve balkanlarda yayılma imkanı bulur.^{583F⁶²³}

Sümbüliyye'ye nazaran, Şabaniyye hem Anadolu'da hem de Anadolu dışında yayılır; tebaası Türk olmayan bölgelerde de taban bulur. Şeyh Şaban Veli de hayatına ulema çizgisinde başlamış, kendi memleketindeki ilk tahsilinin ardından İstanbul'a gitmiştir. Burada tahsilini tamamlamasının ardından tekrar Kastamonu'ya dönmeye ve kendi memleketinde tedris faaliyetinde bulunmaya karar vermiştir. Dönüş yolculuğu sırasında Düzce'de Cemal Halveti'nin halifelerinden olan Hayreddin Tokadi'nin (ö. 937/1530'dan sonra) meclisine konuk olur. Ondan etkilenir ve on iki yıl kadar burada seyr-i sülukunu tamamlamakla geçirir. Ardından da Kastamonu'ya döner ve burada irşad faaliyetlerinde bulunur.^{584F⁶²⁴} İstanbul merkezli olarak faaliyet gösteren Sümbüliyye'ye kıyasla, Şabaniyye'nin merkezi Kastamonu olur ve buradan önce çevre şehirlere, ardından da İstanbul'a ve Anadolu dışına yayılır.^{585F⁶²⁵}

Şeyh Mahmud Efendi

Şabaniyye'nin postnişinlerinden olan Ömer Fuadi Efendi'nin verdiği bilgiler^{586F⁶²⁶}, Şeyh Mahmud Efendi ile ilgili en önemli bilgi kaynağıdır. Nitekim bu bilgiler *Tâciyye* adlı risalenin girişinde olduğu gibi alıntılanmıştır. Buna göre Mahmud Efendi, Kastamonu sancağında küre-i hadide isimli beldedendir ve mezarı da halen bu köyde bulunmaktadır. Ömrünün ilk zamanlarında Sümbül Sinan Efendi'ye intisap eder; seyr-i sülukunu tamamladıktan sonra da onun halifesi olarak Kastamonu'nun Araç kazasında Okçular mahallesine yerleşir. Burada günümüzde de hala mevcut olan camiye bina eder ve irşad faaliyetlerini sürdürür.

Bir rüya Mahmud Efendi'nin hayatında yeni bir pencere açar. Rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve ondan yüce makamlara erişme konusunda yardım talebinde bulunur. Hz. Peygamber de hal ve kemal ehli olarak işaret ettiği bir kimseye intisap etmesi durumunda kendisinin evliyaullah makamına erişeceğini müjdeler. Rüyasında Hz. Peygamber'den aldığı bu işaret, Mahmud Efendi'de kalıcı bir tesir bırakır ve onun vasfen işaret ettiği bu yüce zatla karşılaşacağı günü beklemeye başlar. Bu bekleyiş, onun için aynı zamanda bir arayışa dönüşür. İkamet ettiği beldeye yakın olan Kastamonu'da Honsalar camiinde faaliyet gösteren Şaban-ı Veli'nin şöhreti yayılmaya başlayınca beklediği kişinin o olduğunu anlar ve kendisini ziyarete gider. Gördüğü rüyayı tafsilatıyla anlatır. Ancak Şaban Veli, onun bu rüyasına dair herhangi bir değerlendirmede bulunmaz; aksine onun teslimiyet düzeyini tartıya vurmak ister ve tepkisiz kalır. Mahmud Efendi, bundan ziyadesiyle müteessir olur; daha önce Sümbül Sinan Efendi nezdindeki tasavvufi tecrübesinin bunda etkili olup olmadığını düşünür. Aradan üç gün geçtikten sonra tekrar huzura çıkar ve herhangi bir ayrıcalık istemediğini ve “edna bir derviş” olarak kendisine mürid olmaya hazır olduğunu bildirir. Rüyasını istikamet bilmiştir, ne pahasına olursa olsun Şaban-ı Veli'ye intisap etmekte kararlıdır. Bu yüzden ona kendisini mürid kabul etmemesi durumunda kıyamet gününde iki elinin yakasında olacağını söyleme cesaretinde bulunur. Şaban-ı Veli, onun teslimiyetinin ne kadar güçlü ve intisap konusunda ne kadar kararlı olduğunu görür ve ona almak istediği cevabı verir.

⁶²² Reşat Öngören, “Merkez Efendi”, *DİA*, c. 29, s. 200-202.

⁶²³ Hür Mahmut Yücer, “Sümbüliyye”, *DİA*, c. 38, s. 137.

⁶²⁴ Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, “Şa'ban-ı Veli”, *DİA*, c. 38, s. 208-209.

⁶²⁵ Mustafa Tatçı, “Şa'baniyye”, *DİA*, c. 38, s. 211.

⁶²⁶ Bu bilgiler, *Tâciyye* adlı risalenin Hacı Mahmud nüshasının zahriye sayfasında yer almaktadır. Bkz. *Risâletü't-Tâciyye fî Tariki's-Süfiyyeti's-Sâfiyye*, Süleymaniye-Hacı Mahmud, no. 2929, v. 1a; Mahmud Efendi'nin hayatı ile ilgili olarak burada geçen bilgiler merkeze alınmıştır. Ayrıca söz konusu risale üzerinde numaralandırma bulunmadığından, zahriye sayfasından başlatmak suretiyle numaralandırma tarafımızdan takdir edilmiştir. Bir de katalog taramalarında bu nüshanın demirbaş numarası 3139 olarak gözükmektedir; ne var ki risalenin hem Hacı Mahmud hem de Süleymaniye Kütüphanelerine ait mühürlerin bulunduğu ilk sayfasında demirbaş numarası 2929 şeklinde kayıtlıdır. Bu yüzden, burada bu numara esas alınmıştır.

Mahmud Efendi sonraki yıllarda Şaban-ı Veli'nin yanından ayrılmaz; onunla ilmi sohbetlerde bulunur. Kendisi hali hazırda İstanbul'da hem zahir hem de tasavvuf ilimlerinden nasiplenmiş bir kimsedir. Bu yüzden Şaban-ı Veli'nin yanında diğer müritlere nazaran daha ayrıcalıklı bir konum elde eder. Pek çok meseleyi karşılıklı konuşma ve değerlendirme imkanı bulurlar. Şaban-ı Veli için o bir mürid olmaktan ötedir; kıymetli bir sohbet arkadaşıdır ve belki diğer müritleriyle gerçekleştiremediği ölçüde derinlikli sohbetleri Mahmud Efendi ile gerçekleştirmektedir. Herkes bu sohbetlerin hepsine vakıf değildir; ikisinin diğer insanlardan bağımsız olarak karşılıklı ve başbaşa gerçekleştirdikleri sohbetler epeyce fazladır. Kendisinin vefatı Şaban-ı Veli'ye bildirildiğinde o, "alimin ölümü alemin ölümüdür" şeklinde yanıtlamış, iki elini dizlerine koyarak sessizce ağlamış ve "kuzular bir kanadımız kırıldı" demiştir. Onun bu tavrı ve ifadeleri bile Mahmud Efendi'nin kendi nezdinde ne anlam ifade ettiğinin ve sahip olduğu donanımın genişliğinin anlaşılması bakımından önemlidir.

Mahmud Efendi, ömrünün sonlarına doğru Kastamonu'dan ayrılmış ve bugün Karabük ili Eflani ilçesine bağlı ve Demirli olarak bilinen Küre-i Hadîde adlı köye yerleşmiştir. Mezarı geçtiğimiz yıllarda restore edilen köydeki camiinin kenarındaki türbede bulunmaktadır.^{587F}⁶²⁷

er-Risâletü't-Tâciyye'nin İçerik Tahlili

Mahmud Efendi'nin yazdığı *Taciyye* isimli risale, sufilerin giydikleri başlıkları eleştiren ve bunu bidat olarak nitelendiren kesimlere karşı yazılmış hem bir savunuyu hem de reddiye niteliği taşımaktadır. Risaleye geçmeden önce, üretildiği bağlama dair kısa bir tasvirde bulunmak gerekir. Bu noktada odaklanılması gereken zaman dilimi ise I. Selim ve I. Süleyman dönemleridir. II. Bayezid döneminde Şah Kulu ile başlayan ve I. Süleyman'ın uzun iktidarı ve sonrasında Celali adı altında devam eden isyanlar Anadolu'da sosyal fay hatlarını yerinden oynatır. Güçlülük bastırılan bu isyanlar, pek çok yerleşim yerinin harap olmasına ve çok sayıda insanın ölümüne yol açar. Osmanlı tarihinin en şaşalı süreci olarak gösterilen bu dönemi, toplumsal açıdan aslında gizli bir kriz ve kaos ortamını beraberinde getirir. Bu türden kriz durumlarında toplumların tepkileri genelde bellidir: Bir içe kapanma, arınma arayışı ve bir kurtarıcı beklentisi. Bu tavır kısmen I. Selim, ama özellikle de I. Süleyman döneminde güçlü bir şekilde hissedilmeye başlanır. Şeriat ve fıkhi merkeze alan yaklaşım biçiminin güçlenmeye başlanması bir içe kapanma refleksidir. Arınma arayışı, buna muğayir olduğu düşünülen bir takım uygulamalar ve geleneklere cephe almayı beraberinde getirir. İçe kapanma ve arınma çabası, siyasi otoriteyi daha güçlü olmaya ve yaşananlarla mücadele konusunda inisiyatif almaya zorlar. Bu ise nihayetinde Sultan'ın siyasi ve dini otoritesini daha da genişleten, ona aynı zamanda örfî çerçevede kanunname oluşturma fırsatı sunan bir perspektifi beraberinde getirir.^{588F}⁶²⁸ Dinî hassasiyetlerin arttığı siyasî zeminde dinden sapmakla itham edilenlerin takibati hızlanır. Molla Kâbız olayında padişahın fiilî şekilde devreye girişi yanında daha sonra ilhâd ile suçlanan Kâşifi, Oğlan Şeyh İsmâil Ma'sûki (ö. 945/1539) ve Şeyh Muhyiddîn Karamânî (ö.957/1550) gibi kimselerin idamları bunun tipik örnekleridir.^{589F}⁶²⁹

Şeriatı ve fıkhi merkeze alıp buna muğayir olduğu düşünülen hususlardan arınma çabası, toplumsal etki gücü yüksek kurumları ve yapılanmaları karşısına alır. Tasavvuf erbabı tarafından adet haline getirilen kimi ritüeller ile yine bu kesim tarafından sahiplenilen İbnü'l-'Arabî'nin *Füsûsu'l-Hikem* merkezli görüşleri bu çabanın en önemli zemini ve vesilesi kılınır. Bu çerçevede cehri zikir, sema, raks, deverân, mevlid esnasında ayağa kalkmak gibi uygulamalar bağlamında sufilere yönelik sert eleştiriler yöneltilir. Zühdü ve fıkhi merkeze alan kesimler tarafından

⁶²⁷ Demirli köyü hakkında bilgi ve Mahmud Efendi'nin sandukasının yer aldığı türbeye dair görsel materyal için bkz. <http://www.eflanim.com/eflani-demirli-koyu-kure-turbesi/>; <http://turbelerimiz.blogspot.com.tr/2016/02/kure-turbesi-eflani-demirli-koyu.html>

⁶²⁸ Lütfi Paşa'nın Sultan I. Süleyman bağlamında imamet ve halifelik meselesini tartışmaya açmasını ve onu "zamanın imamı ve Hz. Peygamber'in makamının vekili" olarak nitelemesini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bkz. Lütfi Paşa, *Hulasatu'l-Ümme*, v. 154b; Ebussuud Efendi'nin tefsirinin girişinde Sultan Süleyman için kullandığı "Allah'ın yeryüzünün halifeliğiyle şereflendirdiği", "yüce imametın sahibi", "büyük hilafetin varisi", "Allah'ın bütün milletler üzerindeki gölgesi", "Sübhani izzetle onurlandırılmış halife", "Sultani kanunların yayıcısı" şeklindeki nitelemeler bu bakış açısının bir ürünüdür. Bkz. Ebussuud, *İrşadü'l-Akli's-Selim ila Mezayel-Kıtabi'l-Kerim*, Köprülü-Mehmed Asım Bey, no. 10, v. 2a.

⁶²⁹ Feridun Emecen, "Süleyman I", DİA, c. 38, s. 66.

eleştirilen ve şeriata mugayir olmakla itham edilen bu uygulamalar, bu süreçte ağırlıklı olarak Halvetiler tarafından sahiplenilmekte ve sürdürülmektedir. İbnü'l-'Arabî tartışmalarında kısmen tavakkuf eden ve doğrudan görüş beyan etmekten çekinen Halvetiler, tarikatın adap ve erkanını hedef alan eleştiriler karşısında sessiz kalmazlar; aksine sahip oldukları toplumsal desteği de arkalarına alarak bu konuda doğrudan mücadeleye girerler. Zira bu eleştiriler, İbnü'l-'Arabî merkezli tartışmaların aksine tarikatın meşruiyetine yönelmekte ve bu yüzden de müntesipleri için bir tür varlık mücadelesine dönüşmektedir.

Mahmud Efendi'nin sufilerin tacı konusunda yazdığı risalede bu mücadelenin bir ürünüdür ve tac olgusunun bidat olduğunu ileri sürenlere karşı bir reddiye niteliği taşımaktadır. Mahmud Efendi, bu iddialar karşısında ihvanın kafasının karıştığını, onların bu durumu kendisine bildirip oluşan soru işaretlerini izale edecek ve kalplerini rahatlatacak bir risale yazması ricasında bulduklarını kaydeder. Muhataplarının eleştirisi sufilerin giydikleri başlıkların (tac) Hz. Peygamber'in sünnetinde karşılığı bulunmadığı ve sonradan icad edilmiş bir bidat niteliği taşıdığı noktasında düğümlemektedir. Bu türden eleştiriler sufilerin cehri zikir, raks, deveran gibi başka ritüelleri konusunda da benzer şekillerde dile getirilmektedir.⁶³⁰ Mahmud Efendi, muhataplarını öncelikle kendi sözleriyle ilzam eder. "Kim bir kavme benzemek isterse ondandır" şeklindeki hadisi merkeze alır ve hem Hz. Peygamber'in hem de onun yolundan giden selef-i salihinin tac giydiklerini, sufilerin de tac giymek suretiyle onlara benzemeyi ve onların yolundan gitmeyi tercih ettiklerini ifade eder. Ona göre bu türden bir başlık giymenin bidat olduğu düşünülemez. Zira tarihsel akışta bu nesilden nesile tevarüs ede gelen bir adet olarak uygulanmış, önde gelen pek çok tasavvuf ve din erbabı bu adet doğrultusunda çeşitli başlıklar giyegelmişlerdir. Böyle bir şeyin bidat olduğunu ileri sürmek, bunu adet haline getiren çok sayıda din ve tasavvuf erbabını da töhmet altında bırakmak anlamına gelmektedir. O bunu kabul edilemez bulur. Sufilerin bu uygulamalarıyla Hz. Peygamber'e ve onun ashabına ittibadan başka bir şeyde bulunmadıklarını belirtir. Onun hadisinde dile getirdiği husus, aslında Müslümanların başlıksız sarık sarınan, bıyıklarını bırakıp sakallarını kuş kuyruğu gibi düzelden müşriklere ve münafıklara benzememeleri konusunda bir uyarıdır. Mahmud Efendi, muhataplarının kafirlere ve münafıklara benzeyenlere ses çıkarmayıp, peygamberin söz, tutum ve davranışlarına uymaya çalışan dervişlere ve fukaraya var güçleriyle müdahalede ve eziyette bulunmalarını ise ironik bulur. Muhataplarının attıkları taşların sufilere hiçbir şekilde zarar vermediğini, belki faydası dokunduğunu belirtir. Zira meyvesiz ağaca kimse taş atmaz. Meyvesi olan ağaçlara da akıl balığ olmamış çocuklar taş atarlar. Mahmud Efendi, bu ifadelerle kendilerine taş atanları küçük çocuklarla aynı kefeye koyar ve onları cahillikle suçlar. Bu kimselerin Allah dostlarına sevgi beslememelerini ve onların dualarını almalarını anlayışla karşılar; ama hiç olmazsa ellerini ve dillerini onların üzerinden çekmelerini ister. Zira bu kimseler Allah dostlarıdır ve onlarla mücadele etmek nihayetinde Allah ile mücadele etmek demektir.

Mahmud Efendi, başlık konusundaki bu genel değerlendirmeyi hadisler ve Hz. Peygamber'in hayatından naklettiği kimi kesitlerle temellendirmeye çalışır. Hz. Peygamber'in başlık giydiğini genel bir ilke olarak önce vaz eder; ancak onun ümmetine zorluk oluşturmamak için belli bir başlığı öne çıkarmadığını, bilakis hayatında dört çeşit başlık giydiğini, bunların da çeşitli tarikatların giydikleri farklı taçların temelini oluşturduğunu belirtir. Bunlardan birisi Halvetilerin tercih ettiği dal şeklindeki tac, ikincisi arakiyye gibi olan örme tac, üçüncüsü Bektaşilerin giydiği bir terkli tac ve dördüncüsü Zeyniler tarafından giyilen on iki terkli tacdır. Hz. Peygamber kendisi bir terkli tac giymiş vefatı öncesinde de bunu Hz. Ebu Bekr'e vermiştir.

⁶³⁰ Mevlânâ Ahmed el-Behreci'nin Sufilere reddiye mahiyetinde kaleme aldığı bir risalede bu eleştirilerin toplu bir şekilde yer aldığı görülür. Risalenin ilk bölümü zikir konusuna tahsis edilmiştir. Burada cehri zikrin, kitap, sünnet icma ve akılla bidat ve haram olduğuna açıklık getirilmek istenir. Buna karşın hafi zikir öne çıkarılır ve zikrin hafi olarak yapılmasının gerekliliği dinin temel kaynaklarından hareketle temellendirmeye çalışılır. Risalenin ikinci bölümünde ise sufilerin tac olarak isimlendirdikleri başlık konusuna değinilir. Mutasavvıfadan her taifenin bu türden bir başlık edindikleri, bunun Hz. Peygamber'e dayanmadığı, bilakis kendi fırkalarını başkalarından ayırt etmek için meşayih tarafından sonradan ihdas edildiği belirtilir. Üçüncü bölümde, tövbe için el alma, dördüncü bölümde ise zikir sırasında def çalmanın, raksetmenin ve deveranın hükmü tartışılır. Bkz. *Risale fi Reddi Ehli'd-Dalal mine's-Sufiyye*, Süleymaniye-Reşid Efendi, no. 998/10, v. 155b-158b. Risalenin taçla ilgili kısmında yer alan eleştirel ifadelerin, Mahmud Efendi'nin risalesinin girişinde değindiği muhataplarının eleştirileri ve iddialarıyla benzerlik taşıyor oluşu dikkat çekicidir. Bu benzerlik, ister istemez Behreci'nin eleştirilerinin Mahmud Efendi'nin risalesinin hareket noktası olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir.

Hız. Ebu Bekr de bunu iki terkli olarak, Hız. Ömer üç terkli, Hız. Osman ve Hız. Ali de dört terkli olarak giymişlerdir. Mahmud Efendi, hepsinden önce gelen ve üstün olan tacın Halvetilerin giydiği dal şeklindeki tac olduğunu kaydeder ve getirdiği sembolik yorumlarla bu tacın bütün taçlara şamil olduğunu ve bunun giyilmesi durumunda hepsinin yerine getirilmiş olacağını belirtir. Zira bu tacın bir pare olması Hız. Ebu Bekr'in, orta yerin tek bir noktada birleşmesiyle iki pare olması Hız. Ömer'in, bölüğünde iki bulunmakla üç pare ve dört pare olması Hız. Osman ve Hız. Ali'nin giydikleri taçlara işaretlerdir. Dört pare oluşu çehar-ı yâre işaretlerdir. Bir pare oluşu tevhide ve şeriate, iki pare oluşu tarikate, üç pare oluşu hakikate ve dört pare oluşu marifete işaret etmektedir. Mahmud Efendi, halvetilerin tacındaki dâl harfine de açıklık getirir; bunun Muhammed ismindeki dal harfine işaret olduğunu, yine bunun diyanet ve ibadet dalı olduğunu ve ibadet emrinin kabullenilmesini ifade ettiğini belirtir. Tacın bir terkinin beş daldan oluşmasını beş vakit namaza veya İslam'ın beş şartına işaret olarak yorumlar. Toplamda yirmi dal oluşunu da günlük yirmi rekat farz namaza bir gönderme olarak yorumlar. Her terkin başına elif ve sonunda mim harflerinin yer almasını, peygamberlerin ilki Hız. Adem ve sonuncusu Hız. Muhammed'e bir telmih olarak açıklar. Tacın her terkinde iki celale olmasını zahir ve batına, toplamda sekiz celale olmasını ise Yüce Allah'ın sekiz cennetin yaratıcısı olmasına hamleder. Duada ellerin parmakların bükülme durumunu da dal harfine benzetir ve bunu tazarru ve niyazın, aynı zamanda da kibirden uzak durmanın bir ifadesi olarak değerlendirir. Tacın asabesini şeriat evine, tepesini ise tarikat kubbesine benzetir.

Hız. Ali'nin belinin bükük oluşunu ilahi emaneti yüklenmiş olmasıyla açıklamasına müracaat eden Mahmud Efendi, bu bel büküklüğünü yine dal harfine benzetir. Ayrıca tarikat silsilesinin Hız. Ali'de nihayet bulmasının bu bakımdan tesadüf olmadığını belirtir. Elifin istikamet üzere olmayı temsil ettiğini kaydeden Mahmud Efendi, bunun ağır bir yük ve sorumluluk olduğunu, bunu taşıma çabasının insanın belini büküğünü ve elifi dale çevirdiğini ifade eder. Hız. Peygamber'in gazaya giderken tolgasının altına yumuşak bir başlık giydiğini söyleyen Mahmud Efendi, bunu her daim nefsiyle cenk eden sufilerin adet haline getirmelerinin gerekçesi olarak görür. Yani ona göre başlık giymek aynı zamanda nefisle olan mücadelenin bir gereğidir. Sarığı sol tarafa salındırmayı ise Şeytan'ın sol taraftan vesvese vermesiyle ilişkilendirir ve bunu aynı zamanda Şeytan'la mücadele olarak görür.

er-Risâletü't-Tâciyye'nin Transliterasyonuna Dair Teknik Bilgiler

Tâciyye isimli risalenin ikisi Süleymaniye591F⁶³¹, ikisi de Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi592F⁶³² olmak üzere Türkiye kütüphanelerinde dört adet nüshası bulunmaktadır. Bu yazıda 3139 demirbaş numaralı Hacı Mahmud nüshası ile 2067 demirbaş numaralı Kastamonu nüshası esas alınmış, risalenin transliterasyonu ise bu iki nüshanın karşılaştırılması neticesinde gerçekleştirilmiştir. Hacı Mahmud nüshası, sadece Tâciyye metninin bulunduğu müstakil bir metindir. Metnin girişinde Şeyh Şaban-ı Veli dergahının postnişinlerinden Ömer Fuadi Efendi'nin Şeyh Şaban-ı Veli ve çevresine dair yazdığı *Menakıb-name*'nin Şeyh Mahmud Efendi ile ilgili kısmı yer almaktadır. Bir sayfalık olarak zahriye sayfasına yazılmış olan bu menakıbnâme ile Tâciyye'nin yazı karakterinin aynı olması, her ikisinin de aynı müstensih eliyle yazıldığını göstermektedir.

Hacı Mahmud nüshasının kırmızıyla yazılmış söz cetvelinde, risalenin Şeyh Şaban-ı Veli'nin halifelerinden olan ve küre-yi hadid'de medfun olan Şeyh Mahmud Efendi'ye ait olduğu bilgisi mevcuttur.593F⁶³³ Risalede söz başlarının bazıları da yine kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Risaleyi önemli kılan hususlardan biri ferağ kaydında yer alan müstensihinin kimliğine dair bilgilerdir. Risalenin müstensihi kendisini Osman Atbazârî ile ilişkilendiren İbrahim Atbazârî'dir.594F⁶³⁴ 1102/1691 tarihinde vefat eden Osman Fazlı Atbazârî, Aziz Mahmud Hüdai tarafından kurulan Celvetiyye tarikatının en önde gelen isimlerinden biridir ve İsmail Hakkı Bursevî'nin şeyhidir. Kadızadelilerle-Sivasiler arasındaki mücadelenin en önemli tartışma

⁶³¹ Mahmud Efendi, Risâle-i Tâciyye, Süleymaniye-Esad Efendi, no. 17-34, v. 16-20; *Risâletü't-Tâciyye fî Tarîki's-Sûfiyyeti's-Sâfiyye*, Süleymaniye-Hacı Mahmud, no. 3139, 4 v.

⁶³² Mahmud b. Nefs b. Kemâl Küreli, *Risâle fî't-Tâciyye*, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, no. 1232/2, 14b-19a; *er-Risâletü't-Tâciyye fî Tarîkatî's-Sûfiyye*, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, no. 2067/2, v. 24a-30b.

⁶³³ Hacı Mahmud, v. 1b.

⁶³⁴ Hacı Mahmud, v. 4a.

zeminlerinden biri olan İbnü'l-Arabi'nin vahdet-i vücüt öğretisini sahiplenmiş, *Füsûsu'l-Hikem*'i de açıktan okuyup okutmuş, bu yüzden hayatı sürgünlerle geçmiş birisidir.⁶³⁵ Risalenin istinsah tarihinin 1193 oluşu, müstensihin Osman Atbazârî ile birebir irtibatlı olmadığını göstermektedir; bu durumda onun soyundan gelen bir kimse olma ihtimali söz konusudur. Her halükarda müstensihin Celvetî çevreye mensup olduğu öngörüsünde bulunmak mümkündür. Bu durumda Mahmud Efendi'nin *Tacîyye* adlı risalesinin İstanbul'da da biliniyor olduğu, hatta belki risaleyi İstanbul'da bulunduğu sıralarda kaleme aldığı düşünülebilir.

Hacı Mahmud nüshasının aksine, Kastamonu 2067'deki nüshada müstensihe veya istinsah tarihine dair herhangi bir ferağ kaydı bulunmamaktadır. Söz cetvelinde yer alan ve risalenin Şeyh Mahmud Efendi'ye ait olduğu şeklindeki bilgi Hacı Mahmud nüshasındaki ile aynıdır. Hacı Mahmud nüshasının aksine bu nüshanın satırları sıkıştırılmadan kısa tutularak kaleme alınmıştır ve hattı oldukça okunaklıdır. Bu nedenle risalenin transliterasyonunda çoğunlukla bu nüsha esas alınmış, diğer nüshada yer alan bazı küçük yazım farklılıklarına ise dipnotta dikkat çekilmiştir. Risalede yer alan ayet ve hadislerin künye bilgileri mümkün mertebe tespit edilerek dipnotlarda gösterilmiştir. Yine risalede atıfta bulunulan bazı eserlerin künye bilgilerine yer verilmiş, bunların tahriri yapılmamıştır. Arapça olan bu türden metin dışı alıntılar ile müellifin Arapça olarak kaleme kaleme aldığı dibace kısmının da çevirileri dipnotta sunulmuştur.

er-Risâletü't-Tâciyye'nin Metni

Bu risâle-i tâciyye hazreti pîr eş-Şeyh Sultan Şa'bân el-Kastamonî kaddesallâhusirrahû el-azîz hazretlerinin hulefâ-yı râşidîn-i kirâmılarından küre-yi hadîde medfun eş-Şeyh Mahmûd Efendi kaddesallâhusirrahû hazretlerininindir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

*el-Hamdü li'llâhi Rabbi'l-'alemîn ve's-salâtu ve's-selâmü 'alâ nebiyyihî Muhammed ve âlihî ve sahbihî ecma'in ve ba'd lemmâ kâne li-ba'zı'l-ihvân taleben li-ma'rifeti hey'âti'l-kalensüveti'l-mesnûne li-ta'arruzı'r-ricâlil-meftûne erâde'l-fakîr ilâ Rabbihi'l-kadîr Mahmûd b. Nefes b. Kemâl b. Mes'ûd en yecme'a mimmâ yüfhemu mine'l-kitâbi ve's-sünneti ve icmâ'i'l-ümme ve mâ-yüşâru ileyhi mine'l-'ulumi'd-dîniyye liyekûne nef'an li'ikâni'l-mü'minîn ve raf'an lişükûkâli'l-mütereddidîn ve def'an li'inkâril-münkirîn ve semmâhu bi'r-risâleti't-tâciyye fî tarîkı's-süfiyyeti's-sâfiyyeti'l-mutasavvifiyye Allahümme yessirhu's-safâ ve'l-vüsûl bimütâba'ati'r-Rasûl ve sâ'iri't-tâlibîn bihusni'l-kabûl.*⁶³⁶

Emmâ ba'd şöyle ma'lûm ola ki husn-ü kabûl ile istimâ' idesin ve inkârı koyasın Allah Te'âlâ rahmet idüb şol münkirlerin inkârların def' etsün ki bunun gibilere sebep olup ya'ni ihtilâl ve ıztırâbı mûris olur akvâl-ı muta'asıba ile Halvetî sufilerinün tâcına dahl idüb dimişler ki bu tâcî Hazreti Rasûlullah sallallâhualeyhivesellem giymemişdür kendülerinden düzme olub hâdisdür.

İmdi aslı budur ki ahbâr-ı sahîha ile bir niçe dürlü tâc giymek sünnet olmuşdur. Ammâ münkîrlere cevâb budur ki Hazreti Rasûlullah sallallâhu 'aleyhi ve sellem hadîs-i şerîflerinde buyurmuşlardır "men teşebbehe kavmen fehüve minhum"⁶³⁷ ve bir dahi buyurmuşlardır ki "men tezennâ bizeyyi kavmin fehüve minhum"⁶³⁸ ve bir hadîsde dahi buyurmuşlardır "men ehabbe kavmen 'alâ a'mâlihîm huşira fî zümretihîm ve inlem ya'mel bia'mâlihîm"⁶³⁹

⁶³⁵ Sakıb Yıldız, "Atpazarî Osman Fazlı", *DİA*, c. 4, s. 83-84.

⁶³⁶ Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a, Salat ve selam ise O'nun nebisi Muhammed'e, ailesine ve tüm ashabına olsun. Fitneci kişilerin dil uzatması nedeniyle ihvandandan bazıları, sünnet olan tacın (başlığım) hükmü hakkında bilgi sahibi olmak isteyince, Kadir olan Rabb'ine muhtaç Mahmud b. Nefes b. Kemal b. Mesud; Kitap'tan, sünnetten ve ümmetin icmaından anlaşılır şeyleri ve dinî ilimlerden bu konuya açıklık getirecek hususları müminleri aydınlatmak, şüpheye düşenlerin kuşkularını gidermek ve inkârcıların inkârlarını ortadan kaldırmak için derledi ve *er-risâleti't-tâciyye fî tarîkı's-süfiyyeti's-sâfiyyeti'l-mutesavvifiyye* olarak isimlendirdi. Allah'ım bu risale ile arınmayı ve Rasûl'e ve diğer taliblere tabi olmayı hüsn-ü kabul ile kolaylaştır.

⁶³⁷ "Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır." Bkz. Ebu Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *Kitâbü's-Sünen*, neşr. Şu'ayb el-Arnâvûtî, 2009, Libâs 5, hadis no: 4031.

⁶³⁸ "Kim bir kavmin süsüyle bezenirse, o da onlardandır."

⁶³⁹ "Kim bir kavmi yaptığı işten dolayı severse, onların yaptıklarını yapmamış bile olsa onlarla beraber haşrolunur." Bkz. İbn 'Adiyy, Ebû Ahmed 'Abdullah b. 'Adiy el-Cürçânî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, thk. Â. A. Abdulmevcûd-A. M. Mu'avvad-A. Ebu Senne, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997, c. 1, s. 492.

Pes imdî zamân-ı sâbıkda 'ulûm-ı şer'iyeye kuvvetle vâsıl olan 'azîzler ve vera' u takvâda ve 'ilm-i leddünnîde hikmetle kâmil olan ehl-i temyîzlerden selef-i sâlihîn ü meşâyih-i mütekaddimîn rahmetullâhialehim ecma'în giye gelüb anların zamân-ı şerîflerinde hiç kimesne dahl ü ta'aruz etmediler biz dahi anlara iktidâ ü teşebbüh kasdına ve anların zeyy-i şerîfleri ile mütezeyyî olub kıyâmetde anların zümresinden haşr olmak niyetine giyerüz eger şerî'at kitâbında bu makûle ulular giydüğü tâcın hurmetine ve kerâhiyyetine delâlet ider fe-husûsan ve sarîhan bir delîl-i kat'înin var ise getirün biz dahi görelim ve Hazreti Rasûlullah sallallahualeyhivesellem ve ashâb-ı 'izâm radiyallahuanhüm ne sûretde tâc giydiler ve ne hey'etde giymediler beyân eylesünler biz dahi bilelim eger bid'atdır dirlerse bid'at oldur ki kitâba ve sünnete ve icmâ'-ı ümmete muhâlif ola

Pes imdî meşâyih-i 'izâm ve sâlihler giydükleri tâcda bid'at olmak ihtimâli yokdur eger muhâlif bulunursa yine anlara muhâlefet idenler de bulunur *Mesâbih*'de600F⁶⁴⁰ kitâb-ı libâsda Ebî Kebşe rivâyet idüb eydir "*kâne kimâmu ashâbı Rasûli'llâhı sall'allâhu 'aleyhi ve sellem bathan*"601F⁶⁴¹ ma'nâhu ennehü kâne mebsûtaten lâzifeten biru'ûsihim gayra mürtefi'aten 'anhâ ya'nî kalensüve-yi müdevveresi başlarına mültesik olub üzeri dülbendden yukarı uzun degil idi ammâ niçe dürlü kalensüve giymek sünnet olduguna hikmet budur ki Rasûlullâh Hazreti aleyhissalâtuveselâm "*lâ haraca fî dîninâ*"602F⁶⁴² buyurmuşdur ümmetine mudâyaka olmasun deyü cemî-i ahvâlde ve akvâlde ve evdâ'da envâ'ın işlerleridi nitekim hrka giymek de 'arabî ya'nî yeni ve rûmî ya'nî târu yeni uzun ve yeni kısa çok kaftanlar giymiş idi

Kalensüve husûsunda dahi 'azîzlerden şöyle rivâyet olunur ki Rasûlullâh aleyhissalâtuveselâm Hazretlerinün zamân-ı şerîflerinde dört nev' kalensüve giymişlerdir biri dâl tâcdır ki Halvetiler giyerler ve biri örme tâcdır ki 'arakıyye gibi olur ve biri bir terk tâcdır ki Bektâşiler giyer ve biri on iki terk tâcdır ki Zeyniler giyerler ve dahî şöyle rivâyet olunur ki Rasûlullâh sallallahualeyhivesellem Hazretleri bir terk tâc giyüb sonra Ebû Bekr radiyallahuanh Hazretlerine virdiler ve andan iki terk giyüb 'Ömer radiyallahuanh Hazretlerine virdiler ve andan üç pârede giyüb 'Osmân radiyallahuanh Hazretlerine virdiler ve andan-sonra dört pâreden giyüb 'Ali radiyallahuanh Hazretlerine virdiler bu cihetden cemîsin giymek sünnete muvâfık oldı

Ammâ cemîsinden evlâ ve ahrâ budur ki Halvetiler giyer dâl tâcdır ki evleviyyetine delîl-i hikmet-i şî'âr ve esrâr-ı pîr-i i'tibâr çokdur cümleden ba'zısı budur ki bu tâc cemî-i tâclara şâmildir zirâ bir pâre olduğı cihetden Ebû Bekr radiyallahuanh giydüğüne işâretdir orta yerine bir lekende çekmekle iki pâre olur 'Ömer radiyallahuanh giydüğüne işâretdir bölüğünde iki bulunmakla üç pâre ve dört pâre olur 'Osmân ve 'Ali hazretleri giydüklerine işâretdir

Pes dört pare olduğı çehâr-ı yâre işâretdir ve biri dahi budır ki bir pâre olduğı cihet-i vahdete ve şerî'ate ve iki pâre olduğı tarîkate ve üç pâre olduğı hakîkate ve dört pâre olduğı ma'rifete ve kemâlde nihâyete ve sâliklerin sefer-i erba'asına ve dâl Muhammedün dâline işâretdir ki "Muhammediyem dimek" olur ve devletdir ki "devlet tâcını başıma giydim" dimek olur ve edeb tâcıdır "süfiliğın her yeri edebdür" dimek nitekim Şeyh Ebû Hafs 'Avârif'inde603F⁶⁴³ getirür "*et-tasavvuf küllühü âdâbun ve liküllü vaktin âdâbun ve men lezime âdâbe'l-evkâti yebleğu meblağa'r-ricâli ve men dayya'a'l-âdâbe fehüve yesîru ba'iden min hayşü yezunnu'l-kurbe merdûden*"604F⁶⁴⁴ ve kâle eydan "*husnü edebi'z-zâhir'unvânu husnü edebi'l-bâtın li'enne'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm 'Lev haşe'a kalbehü lehaşe'at cevârihuhü*"605F⁶⁴⁵ deyü buyurmuşlardır

⁶⁴⁰ Ferrâ el-Begavî'nin (ö.516/1122) güvenilir hadis kaynaklarından derlediği hadisleri ihtiva eden eseridir ve *Mesâbihu's-Sünne* olarak bilinir. Bkz. İbrahim Hatiboğlu, "Mesâbihu's-Sünne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29, s. 258

⁶⁴¹ "Rasulullah'ın ashabının örtüleri yayılmış vaziyetteydi." Bkz. el-Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd, *Mesâbihu's-Sünne*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987, c. 3, s. 194, hadis no: 3345.

⁶⁴² "*Dinimizde zorluk yoktur.*" Bakara suresinin 256. ayetinde geçen *lâ ikrâhe fî'd-dîn* ifadesi aynı anlama gelen bu ifadeyi matbu kaynaklarda hadis olarak tespit etmek mümkün olmamıştır.

⁶⁴³ Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin (ö.632/1234) tasavvufa dair yazdığı ve 'Avârifü'l-Ma'ârif olarak bilinen eserdir. Bkz. Süleyman Uludağ, "Avârifü'l-Ma'ârif", *DİA*, c. 4, s. 109.

⁶⁴⁴ "Tasavvufun tümü edeplerden oluşur. Her bir vaktin adabı vardır, vakitlerin adabına riayet gösteren kimse büyük kişilerin seviyesine erişir. Vakitlerin adabını kaçırın kimse ise yakınlığı ummaktan uzak olur."

⁶⁴⁵ Zahirdeki edebın güzelliği batındaki edebın güzelliğinin bir sıfatıdır. Zira Nebi as. "eğer kişinin kalbi korksaydı, diğer azaları da korkardı." buyurmuştur. Bkz. el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Alî, *Nevâdiru'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Rasûl*, thk. Abdurrahmân Umeyra, Beyrut: Dâru'l-Cil, c. 2, s. 172; el-Müttakî el-Hindî, 'Alî b. Hüsâmu'ddîn, *Kenzu'l-'Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, thk. B. Hayyânî-S. es-Sakâ, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1981, c. 8, s. 197, hadis no: 22530.

Ve dahî diyânet dâlıdır ve 'ibâdet dâlıdır ki "ibâdet emrini üzerime aldım" demek olur ve bir terki beş dâl olduğu evkât-ı hamse işâretidir ve erkân-ı İslâm beş olmasına işâretidir nitekim Hazreti Rasûl aleyhisselâm buyurdu "*büniye'l-İslâmu 'alâ hamsin şehâdetu en lâ ilâhe illa'llâh ve enne Muhammeden Rasûlu'llâh*"606F⁶⁴⁶ el-hadîs

Ve cümle yigirmi dâl olduğu "her günün gicesiyle gündüzünde yigirmi rek'at farz edâ ideriz" demek olur ve her terkin evvelinde elif ve âhirinde mim olduğu "evvel hazreti Âdem nebi aleyhisselâm ve âhir Hazreti Muhammed Mustafâ sallallâhualeyhivesellemdir" dimekdir ver her terkde iki celâle olduğu zâhir ile bâtına işâret olur ve sekiz celâle olduğu sekiz cennetün hâlıkı Allah olduğuna işâretidir ve celâle olduğundan murâd "maksûdumuz hemân zât-ı hakdır bize mâsivâ gerekmez" demek olur ver her taraftan elifler cem' olub dâl olduğu tazarru' ve niyâze işâretidir nitekim tazarru'-içün tevâzu' ile ellerin du'âya kaldurub iki parmaklarının uçları birbirine zamm olsa dâl resmi olur ya'nî "tazarru' u niyâzda ve tevâzu'da oluruz şânımız kibr degildir" demek olur ve cümle dâlların araları kesilse kırk elif olur ol kırk menzile işâretidir ki "sefer-i ma'nevî oluruz" dimekdir elif olduğu istikâmete delâlet ider ya'nî kâsd ü 'azîmetimiz sırât-ı müstakîm üzere olub aslâ bizden inhîrâf yanî eğrilik görünmemekdir ve kisvenin 'asabesi şerî'at evine işâretidir ve depesi tarîkat kubbesine işâretidir ya'nî "şerî'at evine girdim ve tarîkat kubbesi altında karâr etdim" demek olur.

Ve dâl olmasına bir hikmet dahî budur ki "tâ evvelince 'abd olan 'ibâdetle me'mûrdur öyle oldıysa Hakk Te'âlânun emrettiği üzere 'ibâdeti yerine getürmede âciziz belimiz 'aczimize dâl olmuştur" demek olur *Hazînetü'l-'Ulemâ*'da607F⁶⁴⁷ getürmüşdür ki Hazreti 'Ali radıyallâhuanhdan rivâyet ider "*izâ erâde's-salâte yetevadda'u mütehanniyen ilâ bâbi'l-mescidi ve ye'huzü bihilkatihî ve yekûlu 'ilâhî 'abdüke bibâbike fakîruke bibâbike dayfuke bibâbike hel te'zen lî fi'd-duhûl em lâ' fekilê lehû 'yâ emîra'l-mü'minîn lâ nerâ alâ zahrike hamelen ve nerâ zahrike yenhanî fî hâze'l-vakti' fekalê radiya'llühu 'anh 'entüm fî ğalatin ennî hameltu hamelen sakîlen 'acezeti's-semâvâti ve'l-ardı ve'l-cibâli 'an hamlihâ fekeyfe lâ yenhanî zahrî 'an hamlihâ*"608F⁶⁴⁸ intehâ kemâ kâlê'llâhu Te'âlâ "*innâ 'aradnâ'l-emânete 'ale's-semâvâti ve'l-ardı ve'l-cibâl*"609F⁶⁴⁹ el-ayet

Pes Hazreti 'Ali gibi tarîk-i hakda kavî ve şecî' kimesne Hakkın 'ibâdeti yolunda bel büküb izhâr-ı 'acz idicek bizim gibi ed'af-ı zu'afâya 'ibâdet yükün götürmekte belimiz büküldi evlâ bi't-tarîk olduğuna işâretidir ve hem silsilemiz Hazreti 'Ali'ye çıkdığına işâretidir ki bu takdirde dâl kisve giymek temâm münâsib oldı ve bir dahi dâl olmasına hikmet budur ki sûre-i Hûd'da "*festekim kemâ umirte*"610F⁶⁵⁰ âyet-i kerîmesi geldüğü vaktin Hazreti Rasûlullâh aleyhissalâtuveselâm ziyâde 'acz gösterüb "*şeyyebetnî sûretu hûd*"611F⁶⁵¹ buyurmuşlar idi ya'nî Hûd sûresi beni kocaltdı emr-i 'azîm olduğu sebebden beni za'îf kıldı deyü buyurdu Tefsîr-i Kâdî'de612F⁶⁵² ve Tefsîr-i Beğâvî'de613F⁶⁵³ ve sairlerinde böyle getürür bu mahalde İbn 'Abbâs

⁶⁴⁶ "İslam beş şey üzerine bina olundu: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onu elçisi olduğuna şahadet etmek..." bkz. Muslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. M. Fuâd Abdülbâkî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, İmân 5, hadis no: 19.

⁶⁴⁷ *Hazînetü'l-'Ulemâ*' ve *Zînetü'l-Fukahâ*' adımı taşıyan eser Muhammed b. Mahmud el-Hanefî el-Bulgarî (ö.821/1418) tarafından yazılmıştır ve Türkiye kütüphanelerinde birkaç yazma nüshası bulunmaktadır.

⁶⁴⁸ Hz. Ali namaza niyet ettiğinde abdest alır başı eğik bir şekilde mescidin kapısına gelir, kendini toplar ve şöyle derdi: 'İlahi benim kulun olarak kapına geldim! sana muhtaç biri olarak kapına geldim! benim misafirin olarak kapına geldim!' içeri girmeme iznin (müsaaden) var mı yok mu? Kendisine "Ey müminlerin emiri! Sırtında herhangi bir yük taşıdığını görmüyoruz, bu vakitte sırtın neden böyle iki büküm olmuş?!" denilir. O ise: "hepiniz yanılıyorsunuz ben öylesine ağır bir yük yükledim ki gökler, yer ve dağlar bunu yüklenmekten aciz kaldılar; bu yükle sırtım nasıl eğik olmasın" dedi.

⁶⁴⁹ "biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik", 33/Ahzab, 72. ayet.

⁶⁵⁰ "emrolunduğun gibi dosdoğru ol", 11/Hud, 112. ayet.

⁶⁵¹ "Hud Suresi beni kocattı." bkz. et-Tirmizî, Ebü 'İsâ Muhammed b. 'İsâ, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. İbrahim 'Atve İvad, Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978, c. 5, s. 402, Tefsîr 57, hadis no: 3297.

⁶⁵² Kâdî Beyzavî'nin *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil* isimli tefsiridir. Bkz. İsmail Cerrahoğlu, "Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Tevîl", *DİA*, c. 11, s. 260.

⁶⁵³ Ferrâ el-Begavî'nin *Me'âlimü't-Tenzil* isimli tefsir eseridir. Bkz. Saffet Bakırcı, "Mealimü't-Tenzil", *DİA*, c. 28, s. 203.

radiyallühuanhumâ eydür “mâ nezelet ‘alâ rasûlu’llahi’l-bidâye hiye eşeddu min hâzihi’l-âyet”⁶⁵⁴ pes hiçbir âyet gelmedi Rasûlullah üzerine bundan şiddetli ola.

Pes imdî ‘ibâdet yolunda bunların hâli böyle olıcak sonradan gelüb anlara ittibâ‘ eylemeğe işâret idüb ve ‘aczlerini ve za‘aflarını anlayub tarîk-i istikâmetde elif gibi olmayub ya’ni hey’et-i elif ki doğruluk üzeredir anun gibi doğru olmayub kaddleri büküldüğüne işâret idüb dâl etdiler nitekim elifin beli bükülse dâl olur ve bir dahi budur ki ‘azîzlerden şöyle rivâyet oluna gelmişdir ki Hazreti Rasûlullah aleyhisselâm ğazâ için sefere gittiği vaktin tolga altına bu kisve-i şerifeyi giyerlerdi mübârek başlarını yumuşak tutmak eclicün ??? silsile-i sahiha ile anların yoluna sâlik olan sûfiler dahî cihâd-ı ekber ki nefis ğazâsıdır dâ’im anunla cenkde ve mücâhedede olduklarına işâretidir ki hâlâ giyerler ve bunların cemî’i evdâ’larında hikmet ve esrâr çokdur nitekim âk ‘imâme sarındıkları imân nûruna işâretidir ve siyâh ‘imâme sarındıkları “tarikatde nihâyete ve kemâlde gâyete yetişdim dünya televvüsâtından nesne kabûl itmezim” demek olur nitekim siyâh renk gayri kabûl itmez ve risâle salındırmak “makâm-ı temkîne yetişüb karâr etdüm” demek olur ve kâh saluvirüb kâh yukarı komak dahî “ehl-i seferim karâr bulmadım” demek olur ve sol tarafına salındığı Hakk Te‘âlâ meleklere secde emr itdiği vaktin Âdem nebiye aleyhisselâm ‘Azâzil ki halife-i melâ’ike idi meleklerin sol tarafında vâki‘ olub anun secde itmediğini melekler görmesin için meleklerin sol tarafına tarra ??? itdüğüne teşbihdir nitekim salâtımızda secde iki kere olduğuna melekler secdeden kalkdıkları vakit gördiler ‘Azâzil emre muhâlefet idüb secde itmediği-çün yüzi kararmış kendülerin yüzleri âk Allah’a şükr idüb tekrâr secde etdikleri muhakkak olmağın bizim dahî hâlâ secdemiz iki olmasına sebep budur ve sünneti sol tarafına irsâl etmenün bir sırrı dahî budur ve sünneti sol tarafına irsâl etmenün bir sırrı dahi budur ki şeytanın makarrı ve meskeni sol tarafda olub dâ’ima vesveseyi sol cânibden etdüğü-çün Hakk Teâlânun emrine imtisâl ve ‘ibâdetine iştiğâl ile def-‘i idlâl kasd idüb sünneti üzerine musallat etdikleri anunla bu veçhile muhârebe ve mücâhedede olduklarını iş‘âr ider ve bu vech ve tafsîl üzere ‘imâme sarınub ve sünnet salındırmağa bir hikmet dahî oldur ki ‘arş-ı ‘azîm ki cemî’i mahlûkdan şânı ve zâtı ‘azîm ve yüce olmağla fi’l-cümle ‘ucb ve enâniyet ğalebe idüb kendüde bu vecihle ‘azm-i şân müşâhede etdükte Hakk Te‘âlâ ‘arş-ı ‘azîminün böyle ‘ucb ve enâniyetine rızâ vermeyüb ‘acz ve kusûrun bildirmeği-çün bir yılân halk idüb emr etdikde ol yılân ‘arş-ı ‘azîmi üç kere dolanub dahî kuyruğı bir mikdâr ziyâde gelüb aşağı sarkıtılmışdır

Rivâyet olunur ki ol vech üzere âdemin başı ‘arşa benzer cemî’i a‘zâdan yüce olduğu cihetden böyle oldu ise def-‘i enâniyet için üzerine ‘imâme sarınub ve yukarıdan taylasân konması sünnet olmak ana işâretidir ve kisvesiz ‘imâme sarınmak kâfirlere ve münâfıklara benzedüğü-çündür ki *Mesâbih*’te getürmüş müşriklerin ve münâfıkların ‘alâmetidir kalensüvesiz ‘imâme sarınmak ve bıyıkların koyub ve sakalların kuş kuyruğı gibi düzetmek siz anlara muhâlefet idin deyü buyurur Rasûlullah Hazreti aleyhisselâm

Bu ‘acıbdır ki ef‘âl ü akvâlde böyle kâfirlere ve münâfıklara teşebbüh idenlere kimesne dahl itmez ammâ ashâb-ı güzîne ve sulehâya ve meşâyih-i mütekaddimîne ve fuzalâya ef‘âl ü akvâl ü ahvâl ü hey’etde bunlara teşebbüh iktidâ iden dervişân ü fukarâya seng-i dahl ü cefâyı ve sehm-i ta’n-i ezâyı var kuvvet-i bazuya getürüb atarlar ve bu ta’n ve ta’assub ehlinden olmıyan hâli zihin ve aġrâz-ı fâsideden pâk ve bu şerif zümrenün muhabbet ve irâdetine müteveccih olan mü’mînler ma’lûm olsun ki bunlara bu makûle ta’n taşı atdıklarından asla zarar ve kezend yokdur belki nef‘i ve fâ’idesi katı çokdur mâdemki tahammül ve sabır ideler li-muharririhî nâkis olan ta’n ile atsa ki seng-i cefâ kâmil olan ‘afv idüb hem âna ihsân arturur.

Böyle münkir ile mukâbele ve cidâli terk ideler zirâ meyvesiz ağaca kimesne taş atmadüğü her kişinin ma’lûmudur ve meyvedâr olan eşcâra dahî taş atan ekser sabî-yi gayr-i bâliğ idüğü âkıl olana hafî degildir ammâ mü’mîn-i sahih ve müslim-i sarîh olub nifâkdan ‘ârî ve ta’assubdan berî olanlara lâyıf budur ki Rasûl-i Ekremden beri gelen sulehâ ve ehl-i takvâya ve evliyâyâ sıdk u muhabbet ile irâdet idüb hırka vü kisvelerin giyen fukarâyâ hüsni- i’tikâd ile muhabbet ü sıdk-ı i’tikâd ile meveddet idüb du‘â vü himmetlerin almaz ise bâri dahl ü ta’nı terk idüb anları rencide etmeden ellerin çekeler bunlar Allah dostlarıdır bunlar ile mücâdele ve mukâbele etmek Cenâb-ı Kibriyâ ile muhâsama etmektir Allah veliyyüttevfik bunların şânında degilmidir imdî Allah olmak mukarrerdir nitekim hadîs-i kudside gelmişdir “men ‘âdehû veliyyen fekad âzentuhû bi’l-

⁶⁵⁴ “Rasulullah’a daha önce bu ayetten daha şiddetli hiçbir ayet inmemiştir”. Bkz. es-Sa’lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed, *el-Keşf ve l-Beyân an Tefsiri’l-Kur’ân*, thk. Ebu Muhammed b. Âşûr, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 2002, c. 5, s. 192.

harbî"615F⁶⁵⁵ eger Allah Te'âlâ ile husûmet iderlerse kimesnenin sözi yok ve Allah 'azîzün züntikâm 'âkıbetlerin sananlar zebândır azlığı ??? koyub dillerin ve ellerin kendülere çekeler her belâdan emîn olalar ammâ Hazreti Rasûlün aleyhisselâm akvâl ü ef'âlinde ve evzâ' u ahvâlinde ne buyurdıkların ve ne işlediklerin bilmiyenler hûd ne denlü dahl ü ta'arruz iderlerse etsünler 'ucb degildir cehli sebeбіle bulduğı yâveyi söyler Allah Te'âlâ kemâl-i kereminden bulub ğaraz-ı nefisile ihtiyâr idenlere de bilmeyüb dalâlete gidenlere de hidâyet ve 'inâyet idüb insâflar vire ve tarîk-i müstakîmden ayırmayub kendü dostlarına sâdikâne muhabbet itmek sebebiyle dünyâda sırr u himmetlerinden ve yevm-i âhiretde şefâ'atlerinden cüdâ kılmaya âmîn

yâ hâdi'l-mudillîn ve yâ mucîbu's-sâ'ilîn bi-rahmetike yâ erhame'r-râhimîn ve sallâ 'alâ seyyidînâ Muhammedîn ve âlihî ve ashâbihî ecma'in.

EK: Şeyh Mahmud Efendi'nin Ömer Fu'âdî Efendi Tarafından Yazılan Menkıbesi

Kastamoni sancağında küre-i hadîde seccâdeleri olup anda hâla medfûn olan kutbu'l-evliyâ ve zehru'l-asfiyâ el-'ârif bi'llâhi'l-vedûd hazreti eş-Şeyh Mahmûd Efendi kuddisesirruh sâbikan gülîstân-ı irfana gül ü gülîzâr-ı aşka bülbül kutbu'l-vâsılîn Sünbül Efendi Hazretleri kuddisesirruh hulefâsından olub hilâfetle Araç kazâsı semtinde Okçular nâm mahalle gelüb hâlâ anda olan câmi-'i şerîfi binâ idüb ve erkan sürüb mücâhede iderleriken vâkı'a-i sâdikalarında rûh-ı a'zam ve Rasûl-i Ekrem Hazretlerin görürler ve huzûr-ı ruhâniyetlerinde tecelliyât hususunda terakki-i kemâlât ricâsına arzuhâl itdiklerinde Hazreti Rasûlullah kemâle vusûle tebşîr idüb inşâ [Allah] bir ehl-i hâl ve kâmil u hakîkat-ı asliyeye vâsıl kutb-ı cihân tahsîl-i kemâl idüb ümmetim evliyâsından olur deyü bu haber ile sevindirdiler anlar dahi ol zât-ı şerîfin zuhûrına mütekarrib ve intizâr üzere iken hazreti sultan Şa'bân Efendi Kastamonide Honsâlar câmi'inde hâlât ve kemâlât ile şâyî' oldukda kemâl-i sürûr ile huzûr-ı şerîflerine gelüb arzuhâl idüb muhbiri sâdikun 'âlem-i misâlde virdikleri haber 'âlem-i âfâkda vâkı' olub bir merd oldılar menkıbe bu husûsın tafsîlin şeyhimiz ve mürşid-i hâdimiz sultânul-'ârifin eş-Şeyh Muhyiddin Efendi kuddisesirruh rivâyet idüb eydürler ki hakîr mukaddem Mahmud Efendi'nin dervişi idüm temâm-ı ma'lûmum olmuştur ki bir gün kemâl-i muhabbet ü teslim-i tâm ile 'azîze gelüb vâkı'a söylediklerinde ta'bîr etmeyüb teslimlerin imtihan vü izhâr için sâkit oldılar hatta üç defadan sonra Mahmud Efendi Hazreti sultana gerçi hakîr Sünbül Efendi gibi sultandan mecazın fe-emmâ ol vücûdî mahv idüb huzûr-ı şerîfe ednâ derviş olmağa geldim deyü vâkı' olan hâli haber virüb ve eger kabî[û]l etmeyüb irşâdla behremend etmesenüz yevm-i kıyâmetde elim yakanızdadır deyü banada vâkı' oldukda kemâl-i teslimler zâhir olmağın cân ü dilden iltifât idüb kabûl itdük söyle kuzı gerçeksın deyüb fi'l-hâl irşâda şürû' etdiler ve Mahmud Efendi ekser zamanda anlar ile olub anların dahi 'ilm-i zâhirleri kemâlde olub ve 'ilm-i tasavvufda küllî vukûfları ve irfânları olmağla 'azîz ile 'ilmî musâhabet icâb idüb *el-keîamu yüciru'l-keîam* mefhûmınca mükâleme olub kâh âyât ü ehâdis ve kâh şerî'at ü tarîkat 'ilminden bahs ider iken erbâb-ı zâhirden ile'l-ân ihfâ ve ketm itdükleri hâlleri zâhir olub anlarla 'ilmî musâhabet etmeyince kemâl 'ilimleri zâhir olmayub herkes ümmîdir yâhud 'ilim üzeredir deyü i'tikâd iderleridi buyurdular Hazreti sultan Şa'bân Efendi hazretlerinin seccâde-i kemal-bahşlarında Hazreti 'Ali-sıfat dördüncü halifeleri Muhyiddîn Efendi kuddisesirruh hazretlerinin menâkıb-ı şerîfin beyân ider mezbûr Efendi hazretleri dahi Kastamoni sancağında küre-i hadîde bilgilik nâm karyeden olduğı-içün Kastamoniye nispet olunurlar sâbikan talebe-i 'ilimden olub 'ilm-i zâhir tahsîl ile mukayyed iken kalb-i şerîf fâ'izu'n-nûr ve kâbilü's-sürûrlarında safâ ziyâde olmağın salâh-ı hâlde ruhâniyetleri ğâlib olub hâlet-i ilâhiyye ve cezbe-i ruhâniyye zuhûr idüb 'aşk-ı hakîkî sevdasıyla okuyub yazmak bir tarâf olmağın küre-i hadîdede kutb-ı cihân Şa'bân Efendi hazretlerinin hulefâ-i kirâmından yâr-ı ğârları olub kendü menâkıbleri bâbında zikr olunan Mahmud Çelebi Efendi irşâdda bulunmağın anlardan sülûk idüb cemî-'i 'ulûmdan matlab-ı a'lâ ve ma[k]sad-ı aksâ olan 'ilm-i ledünnî tahsîlinde bir nice yıl mücâhede idüb tekmîl-i merâtib üzere iken bi-emri'llah Mahmûd Efendi 'âlem-i ervâha intikâl etmegın sâd hezâr inkisar u hüznü bî-şumârla zâr u zâr ağlayub Kastamoniye Hazreti sultana gelüb intikâllerinden ihbâr ve kendülerinin gurbet ü firkatlerinden izhâr idüb 'azîz 'âlem-i âfâkda dahi anların intikâline vâkıf olduklarında egerçi *el-*

⁶⁵⁵ "Allah veliyyü'ttevfik şöyle buyurmuştur: kim bir veliye düşmanlık ederse, ben de ona savaş açarım" Bkz. el-Buhârî, Ebû 'Abdillah Muhammed b. İsmâ'il, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Kahire: el-Mektebetü's-Selefiyye, h.1400, c. 4, s. 192, Rikâk 38, hadis no: 6502.

hukmü li'llahi'l-vâhidi'l-kahhâr buyurdular fe-emmâ Mahmud Efendinün her vecihle zâhir u bâtın kemâlleri olup 'azîzin erkân-ı tarikatlerine mu'în ü zahîr olup mi'yâru't-tarîki türkiye tercüme idüb ve nice vecihle dahi erkâna nef'aları olduğu ecilden hazreti sultan *mevtü'l-âlim mevtü'l-âlem* deyüb ve mübârek ellerin mübârek dizlerine koyup bekâ-i mesnûn ile ağlayub kuzular bir kanadımız kırıldı deyüb rûh-ı mutahharlarına duâlar etdiler kaddesallahuesrârahum ve ravvahallahuervâhahum ve radiyallahuanhüm bu risâle-i taciyyei te'lif buyuran eş-şeyh Mahmud Efendi bunlardır.

KAYNAKÇA

- Aşkar, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1999), c. 39, s. 545-546.
- Bakırcı, Saffet, "Mealimü't-Tenzil", *DİA*, c. 28, s. 203.
- el-Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd, *Mesâbîhu's-Sünne*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987.
- el-Behrecî, Mevlânâ Ahmed, *Risale fî Reddi Ehli'd-Dalal mine's-Sufiyye*, Süleymaniye-Reşid Efendi, no. 998/10.
- el-Buhârî, Ebû 'Abdillah Muhammed b. İsmâ'îl, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Kahire: el-Mektebetu's-Selefiyye, h.1400.
- Cerrahoğlu, İsmail, "Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil", *DİA*, c. 11, s. 260.
- Ebu Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *Kitâbü's-Sünen*, neşr. Şu'ayb el-Arnâvûtî, 2009.
- Ebussuud Efendi, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Köprülü-Mehmed Asım Bey, no. 10.
- Emecen, Feridun, "Süleyman I", *DİA*, c. 38, s. 66.
- el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Alî, *Nevâdiru'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Rasûl*, thk. Abdurrahmân Umeyra, Beyrut: Dâru'l-Cîl.
- el-Halebî, İbrâhîm b. Muhammed, *er-Rahs ve'l-Vaks li-Müstehalli'r-Raks: Hükmü'l-Hadra Fî'l-İslâm*, tsh. H.S. Suveydan, Dımaşk 2002.
- Hatiboğlu, İbrahim, "Mesabihu's-Sünne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29, s. 258.
- İbn 'Adiyy, Ebû Ahmed 'Abdullah b. 'Adiy el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, thk. Â. A. Abdulmevcûd-A. M. Mu'avvad-A. Ebu Senne, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- Koca, Ferhat, "Osmanlı Fakihlerinin Semâ, Raks ve Devrân Hakkındaki Tartışmaları", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (2004), c. 5: 13, s. 25-74.
- Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa, "Şa'ban-ı Veli", *DİA*, c. 38, s. 208-209.
- Lütfî Paşa, *Hulasatu'l-Ümme fî Marifeti'l-Eimme*, Süleymaniye-Yeni Cami, no. 1182, v. 154-158.
- Mahmûd Efendi, Mahmud b. Nefs b. Kemâl Küreli, *er-Risâletü't-Tâciyye fî Tarikati's-Sûfiyye*, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, no. 2067/2, v. 24a-30b; *Risâletü't-Tâciyye fî Tarîki's-Sûfiyyeti's-Sâfiyye*, Süleymaniye-Hacı Mahmud, no. 2929, v. 1a;
- Muslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. M. Fuâd Abdulbâkî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- el-Müttakî el-Hindî, 'Alî b. Hüsâ müddîn, *Kenzu'l-'Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, thk. B. Hayyânî-S. es-Sakâ, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1981.
- Öngören, Reşat, "Merkez Efendi", *DİA*, c. 29, s. 200-202.
-, *Osmanlılarda Tasavvuf: Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema*, İstanbul 2000.
- Rıhtım, Mehmet, *Seyid Yahyâ Bakuvî ve Halvetilik*, Bakı 2005.
- es-Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed, *el-Keşf ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ebu Muhammed b. Âşûr, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2002.
- Sünbül Sinan, Sinanüddîn Yusuf b. Yakub el-Halveti, *er-Risâletü't-Tahkikiyye*, Süleymaniye-Esad Efendi, no. 1434/1, v. 1-20.
- Tatçı, Mustafa, "Şa'baniyye", *DİA*, c. 38, s. 211

et-Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. İbrahim 'Atve İvad, Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978.

Uludağ, Süleyman, "Avarifü'l-Maarif", *DİA*, c. 4, s. 109.

Yıldız, Sakıb, "Atpazarî Osman Fazlı", *DİA*, c. 4, s. 83-84.

Yücer, Hür Mahmut, "Sünbül Sinan", *DİA*, c. 38, s. 135-136.

....., "Sünbülüyye", *DİA*, c. 38, s. 137.

<http://www.eflanim.com/eflani-demirli-koyu-kure-turbesi/>

<http://turbelerimiz.blogspot.com.tr/2016/02/kure-turbesi-eflani-demirli-koyu.html>